

Kazimierz Waluch

Stosunku kulturalne w Unii Europejskiej z nieczłonkowskimi państwami śródziemnomorskimi

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia 11, 28-38

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Efektom konferencji w Barcelonie, w dniach 27–28 listopada 1995 roku,³ była Deklaracja ratyfikowana następnie przez piętnaście państw członkowskich i dwanaście państw śródziemnomorskich: Algierię, Cypr, Egipt, Izrael, Jordanię, Liban, Malte, Maroko, Syrię, Terytoria Palestyńskie, Tunezję i Turcję. Określone zostały trzy płaszczyzny współpracy determinujące kierunki wspólnych działań: partnerstwo polityczne i bezpieczeństwa, partnerstwo ekonomiczne i finansowe oraz partnerstwo w dziedzinie społecznej, w czym zawarta była również kultura.⁴ Postawą dokumentu jest „duch współpracy w respektowaniu charakterystyki, wartości i specyfiki każdego kraju”.⁵ Współpraca w regionie ma na celu utworzenie strefy pokoju i stabilizacji w basenie Morza Śródziemnego, co zostanie osiągnięte m.in. po powstaniu strefy wolnego handlu w 2010 roku. Procesowi temu musi jednak towarzyszyć wymiana kulturalna, respektowanie praw człowieka i pryncypia państwa demokratycznego.

Podstawowym instrumentem finansowym pozwalającym na realizację Proceasu Barcelońskiego został program o nazwie MEDA,⁶ którego jeden z priorytetów zakłada współpracę w dziedzinie kultury. Środki finansowe tego programu są bezzwrotne, jednak pożyczki z Europejskiego Banku Inwestycyjnego, które wspierają przedsięwzięcie, muszą zostać zwrócone.⁷ MEDA finansuje działania określone Deklaracją przyjętą w Barcelonie, zarówno w kontekście inicjatyw dwustronnych, jak i wielostronnych. Celem programu MEDA jest pomoc w przemianach ekonomicznych i tworzeniu otwartych i konkurencyjnych rynków, przy jednoczesnym wsparciu reform politycznych i społecznych. Pomoc ta ma być w założeniu katalizatorem określonych przemian i nie odgrywa roli funduszy strukturalnych. Z drugiej strony, środki finansowe mają wspomagać działania aktualne, tj. współfinansowanie szkolnictwa podstawowego, opieki medycznej i rozwoju terenów wiejskich.

Pierwsza edycja programu MEDA przypadła na lata 1995–1999 i jeśli traktować tę inicjatywę jako nowatorski pomysł nowej formuły współpracy w regionie śródziemnomorskim przyznać trzeba, że zakończyła się sukcesem. Jednak z punktu widzenia sprawności procedur administracyjnych, nie było to

³ Kolejne oficjalne konferencje odbywały się: na Malcie (15–16 kwietnia 1997), w Stuttgarcie (15–16 kwietnia 1999) i w Marsylii (15–16 listopada 2000).

⁴ Więcej: *Le Processus de Barcelone, cinq ans après 1995–2000, Office des publications officielles des Communautés européennes*, Luxembourg 2000.

⁵ F. Rizzi, *L'Italie euro-méditerranéenne*, [w:] *Culture Europe*, n. 24, wrzesień–listopad 1998.

⁶ Rozporządzenie Rady n. 1488/96 z 23 lipca 1996 roku, [w:] JOCE, L189/1 z 30/07/1996.

⁷ Budżet programu MEDA za lata 1995–1999 wyniósł ponad 3,435 miliarda euro (ogólna kwota środków na finansowanie współpracy UE z partnerami tego regionu wyniosła w tym okresie 4422 miliona euro). Wraz z pożyczkami Europejskiego Banku Inwestycyjnego kwota ta osiągnęła poziom ponad 9 miliardów euro. Źródło: *Le Processus de Barcelone, cinq ans après 1995–2000, Office des publications officielles des Communautés européennes*, Luxembourg 2000.

najlepsze doświadczenie, czego dowodem jest dysproporcja pomiędzy deklarowaną a faktycznie wypłaconą kwotą wsparcia finansowego projektów.⁸

W Stuttgarcie, w dniach 15–16 kwietnia 1999 roku, potwierdzone zostały dotychczasowe priorytety współpracy w regionie, z uwzględnieniem szczególnej roli organizacji pozarządowych. Postanowiono jednak usprawnić system funkcjonowania wsparcia finansowego, czyniąc go bardziej racjonalnym i efektywnym. Druga edycja programu, MEDA II,⁹ na lata 2000–2006, kładzie większy nacisk na rozwój struktur współpracy dwustronnej i tworzenie stref wolnego handlu. Fundusz programu, podobnie jak w latach ubiegłych, jest wspomagany pożyczkami ze środków Europejskiego Banku Inwestycyjnego.¹⁰

Współpraca w dziedzinie polityki społecznej realizuje się w ramach trzech programów MEDA,¹¹ które aby zwiększyć skuteczność działań, zawierają konkretnie zdefiniowane priorytety. Niektóre z nich dotyczą bezpośrednio zagadnień kulturalnych, inne pośrednio, choć zawierają wiele projektów o takim charakterze. W dziedzinie kultury program początkowo zarezerwowany był dla działań w obszarze dziedzictwa, później dostępny także dla innych przedsięwzięć. Spotkanie ministrów kultury w Bolonii 22 i 23 kwietnia 1996 roku¹² przyniosło wiele propozycji konkretnych działań w ramach programu MEDA¹³: spis i promocję dóbr kultury, wymianę doświadczeń w dziedzinie wsparcia instytucjonalnego i prawnego, wykorzystanie technik multimedialnych, kształcenie w zawodach związanych z dziedzictwem i animacją kulturalną. Propozycje dotyczyły także ewolucji polityki konserwacji zabytków (od inicjatyw jednostkowych do programów zintegrowanych), niwelowania rozbieżności pomiędzy konserwacją a eksploatacją zabytków, wzajemnego zrozumienia narodów, promocji dziedzictwa kulturowego jako czynnika ekonomicznego rozwoju regionalnego, turystyki kulturalnej. Priorytety współpracy przyjęte w Bolonii, wypracowane zostały w trakcie wcześniejszych spotkań roboczych zorganizowanych w ramach działań prezydencji włoskiej w UE we współpracy z University of the Mediterranean (UNIMED).¹⁴

⁸ Ogólna kwota płatności, w latach 1995–1999, w ramach pomocy UE w zakresie programu MEDA wyniosła 890 milionów euro (dla całego zaangażowania UE w tym regionie – 1615 miliona euro).

⁹ Budżet 5,350 miliona euro. Rozporządzenie Rady n. 2698/00 z 27 listopada 2000, [w:] JOCE, L311 z 12/12/2000.

¹⁰ W latach 1995–1999 Europejski Bank Inwestycyjny udzielił pożyczek na kwotę 4,808 miliona euro. W latach 2000–2007 fundusz Euromed II tego banku udzielił pożyczek na kwotę 6,4 miliona euro.

¹¹ Rozporządzenie Rady UE n. 1488/96 z dnia 23.07.1996, [w:] JOCE, L 189/1 z 30/07/1996.

¹² Następne spotkanie ministrów kultury odbyło się na Rodos w dniach 25–26 września 1998 roku.

¹³ Decyzja Rady n. 706/96 z 6 grudnia 1996, [w:] JOCE, L325 z 14/12/1996.

¹⁴ Arles – „Identity and Conservation of the Cultural Heritage in the Euro-Mediterranean context” (9–10 lutego 1996); Berlin – „Access to the Cultural Heritage” (23–24 lutego 1996); Amman – „Cultural Heritage as a Factor in Sustainable Development” (22–23 marca 1996).

Określony w ten sposób zakres działań w dziedzinie kultury stanowił ważny etap opracowania konkretnych programów współpracy: Euromed Heritage, Euromed Audiovisuel, Euromed Jeunesse.

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania działań w dziedzinie kultury jest program Euromed Heritage, który powstał we wrześniu 1998 roku w celu zachowania i waloryzacji dziedzictwa kulturowego regionu śródziemnomorskiego. Wspiera on realizację projektów, które mają promować dziedzictwo tego regionu, wymianę doświadczeń pomiędzy instytucjami zajmującymi się ochroną i waloryzacją dziedzictwa, kształcenie w tym zakresie oraz projekty związane z turystyką kulturalną. Ideą przewodnią jest kształtowanie świadomości istnienia i potrzeby promowania wspólnego dorobku narodów basenu Morza Śródziemnego, aby różnorodność tradycji i zwyczajów stanowiła podstawę do budowania postaw tolerancji, pokoju i stabilności w regionie. Chodzi także o osiągnięcie konsensusu w najważniejszych problemach i wypracowanie nowych metod współpracy w zakresie dziedzictwa kulturowego.

W pierwszej fazie program składał się z piętnastu projektów regionalnych, z których każdy posiadał specyficzny charakter, cele, środki, metody i rezultaty. Skupiał szeroką reprezentację partnerów i był realizowany w określonym przedziale czasowym (od roku do trzech lat). Takie działanie umożliwiło stworzenie regionalnych sieci współpracy, skupiających instytucje państwowe, prywatne, uniwersytety i organizacje pozarządowe. Ogólna liczba partnerów przekroczyła liczbę 200 podmiotów, ale istotniejszym jest fakt, że 44 partnerów uczestniczyło w więcej niż jednym projekcie.¹⁵ Tematyką tych projektów było dziedzictwo materialne i niematerialne, dotyczyły one m.in. zintegrowanego zarządzania stanowiskami archeologicznymi, realizacji wystaw, kształcenia specjalistów w zakresie restauracji i waloryzacji, archeologii podwodnej, zachowania manuskryptów z terenu Bliskiego Wschodu.

Dzięki subwencjom programu MEDA/Euromed Heritage powstało więc wiele wartościowych projektów, np. zorganizowana została wystawa dziedzictwa kulturowego regionu Morza Śródziemnego, zainaugurowana w czerwcu 2000 roku w Hildesheim w ramach Expo 2000, zrealizowano austriacką inicjatywę „Muzeów bez granic”, której celem była promocja dialogu kultur Europy, krajów Maghrebu i Bliskiego Wschodu,¹⁶ czy też zainaugurowano działalność *Réseau euromaghrebain de formation des métiers de la communication* (REMFOC), sieci współpracy w dziedzinie kształcenia w zawodach związanych

¹⁵ *Programme Euromed Heritage: Le patrimoine culturel au coeur du partenariat euro-méditerranéen*, [w:] *Dossier Special Euromed*, Meda Team-Information, Edition n. 17, 29 septembre 2000.

¹⁶ Jedną z inicjatyw polegała na opracowaniu tematu „Sztuka islamu” przez jedenastu uczestników projektu z uwzględnieniem specyfiki każdego z regionów, np. na Sycylii podjęto zagadnienia średniowiecznej sztuki islamskiej, a w Palestynie sztuki Mameluków. Wyniki zostały zaprezentowane w Sztokholmie, w ramach obchodów Europejskiego Miasta Kultury.

Tab. 1. Lista projektów pierwszej fazy Euromed Heritage

Tytuł projektu	Kwota dofinansowania	Czas realizacji	Koordynator
CORPUS – tradycyjne budownictwo regionu śródziemnomorskiego	1 041 050 euro	30 miesięcy	Francja – Ecole d'Avignon, Centre de Formation à la Réhabilitation du Patrimoine
SALAMBO – doskonalenie specjalistów sztuk dekoracyjnych	272 812 euro	25 miesięcy	Francja – Fondation Européenne des Métiers du Patrimoine (FEMP)
IPAMED – mapa informatyczna dziedzictwa	1 120 000 euro	3 lata	Tunezja – Institut National du Patrimoine Ministère de la Culture
RIAS – forum eurośródziemnomorskie archeologii morskiej (F.E.M.A.M.)	285 379 euro	16 miesięcy	Hiszpania – Ministerio del Educación y Cultura
COURS DU PATRIMOINE DU MAGHREB – ochrona dziedzictwa kulturalnego krajów Maghrebu	2 611 035 euro	3 lata	Włochy – ICCROM – Międzynarodowe Centrum Studiów na rzecz Konserwacji i Restauracji Dóbr Kultury
UNIMED HERIT – kształcenie podyplomowe w zakresie zarządzania zasobami kulturalnymi i dla specjalistów w zakresie dziedzictwa kulturalnego	404 656 euro	17 miesięcy	Włochy – Università del Mediterraneo
P.I.S.A. – Zintegrowany Program Stanowisk Archeologicznych	3 210 037 euro	3 lata	Włochy – IMED – Istituto per il Mediterraneo
UNIMED SYMPOSIUM – kolokwium na temat dziedzictwa niematerialnego	114 400 euro	12 miesięcy	Włochy – Università del Mediterraneo
MUSÉE SANS FRONTIÈRE – sztuka islamu w regionie Morza Śródziemnego	1 604 460 euro	32 miesiące	Austria – OING (Organisation Internationale Non Gouvernementale) Musée sans frontières/Museum with no frontiers
UNIMED AUDIT – analiza polityki w zakresie dziedzictwa	324 130 euro	20 miesięcy	Włochy – Università del Mediterraneo
LES FÊTES DU SOLEIL – poznanie i popularyzacja dziedzictwa niematerialnego kulturalnego: świąt ludowych i tradycyjnych	646 272 euro	2 lata	Włochy – Merostwo Sieny
EXPO 2000 – EUROMED HERITAGE – wystawa dziedzictwa kulturowego regionu Morza Śródziemnego w czasie EXPO 2000	458 840 euro	13 miesięcy	Niemcy – Dezernat für Kultur Stadt Hildesheim
JOURNÉES EURO-MEDITERRANÉENNES DU PATRIMOINE – europejskie dni dziedzictwa i ich rozszerzenie na region Morza Śródziemnego: studium wykonalności	146 406 euro	17 miesięcy	Belgia – Fondation Roi Baudouin
MANUMED – manuskrypty regionu Morza Śródziemnego, ochrona i konserwacja zachowawcza manuskryptów Bliskiego Wschodu	1 284 625 euro	3 lata	Francja – C.C.L. – Centre de Conservation du Livre
MUSEO-MED – współpraca techniczna w dziedzinie muzealnictwa	97 089 euro	15 miesięcy	Grecja – ICOM – Międzynarodowa Rada Muzeów, Grecki Komitet Narodowy

z komunikacją.¹⁷ Podczas wspomnianego wyżej spotkania w Stuttgarcie,¹⁸ wszyscy uczestnicy zgodnie podkreślili rolę programu Euromed Heritage, zaznaczając potrzebę rozszerzenia i pogłębienia współpracy w tym zakresie.¹⁹ W konsekwencji, druga faza programu odzwierciedla to stanowisko w trzech przyjętych priorytetach: maksymalizacja efektów, zwiększenie oddźwięku społecznego dla efektów realizowanych projektów oraz zwiększenie udziału w projektach partnerów południowej części Morza Śródziemnego. Ważnym elementem funkcjonowania programu ma być komplementarność i korelacja projektów regionalnych z innymi projektami finansowanymi w ramach programu MEDA.

Kolejnym programem, realizowanym w tej części Europy, jest Euromed Audiovisuel, który zapoczątkowano w 2000 roku w celu wsparcia projektów medialnych (radio, telewizja i kino) w zakresie kooperacji w produkcji, dystrybucji i promocji, a także archiwizacji programów, filmów i innych produktów przemysłu audiowizualnego. Już podczas spotkania w Barcelonie, w 1995 roku, strony podkreśliły rolę mediów w budowaniu wzajemnego zrozumienia państw leżących po obu stronach Morza Śródziemnego. Sektor ten został określony jako priorytetowy w Procesie Barcelońskim podczas spotkania ministrów spraw zagranicznych państw regionu, które odbyło się w kwietniu 1997 roku na Malcie. Na konferencji w Salonikach przyjęto założenia programu.²⁰ Dziś, wraz z zagadnieniami kultury i młodzieży, stanowi on jeden z najważniejszych kierunków działań w ramach programu MEDA. W istocie większość inicjatyw w dziedzinie audiowizualnej realizowanych jest w ramach programu Euromed Audiovisuel, choć podobne działania nierzadko podejmują także Przedstawicielstwa Komisji Europejskiej w tych krajach.²¹ Kolejna konferencja poświęcona sektorowi audiowizualnemu odbyła się w Rabacie (Maroko) w terminie 14–16 września 2000 roku i służyła opracowaniu zasad kontynuacji programu, zgodnie z postanowieniami drugiej Konferencji Ministrów Kultury na Rodos. Szczególnie interesujące były atelier tematyczne towarzyszące spotkaniu w Rabacie, które dotyczyły najważniejszych zagadnień współpracy: organizacji strukturalnej i regulacji prawnych sektora audiowizualnego oraz oceny rozwoju rynku, finansowania publicznego i prywatnego, czyli jak maksymalizować nakłady na produkcje audiowizualną oraz ceny techniki cyfrowej w mediach i zastosowaniu nowych technologii. Przyjęto także częś-

¹⁷ Patrz: Final Report. Evaluation of the MEDA Democracy Programme 1996–1998. Przygotowany przez Nadim Karkutli i Dirk Bützler, Bruksela, marzec 1999.

¹⁸ Także podczas innych spotkań partnerów programu: Rodos w 1998, Damaszek i Tunis w 1999, Hildesheim w 2000.

¹⁹ Budżet drugiej edycji wynosi 30 milionów euro (pierwsza edycja – 17 milionów euro).

²⁰ Konferencja w Salonikach (Grecja) odbyła się 15 listopada 1997 roku.

²¹ Zwykle dotyczy to patronatów festiwalowych, jak np. festiwal filmów dokumentalnych DocAviv w Tel Awiwie (wiosna 2001), festiwal filmów kobiecych w Ankarze (maj 2001), dni kina europejskiego w Bejrucie (2000) i Tunisie (2001).

ciowe podsumowanie efektów realizacji programu, co ułatwi prace nad waloryzacją pierwszej i przygotowaniem drugiej jego edycji.

Następna konferencja zorganizowana została w Kairze w dniach 18–19 października 2002 roku. Podczas tego spotkania uczestnicy skupili się na zagadnieniu poprawy warunków rozpowszechniania filmów na obszarze obu brzegów Morza Śródziemnego. W związku z podejmowanym tematem zorganizowane zostały minitargi skupiające eksporterów, dystrybutorów i przedstawicieli sieci kin. Konferencja była także dla partnerów programu Euromed Audiovisuel okazją do spotkania, gdzie dokonano kolejnych podsumowań, planując jednocześnie przyszłe działania.

Euromed Audiovisuel nie zajmuje się wyłącznie kulturą i komunikacją. Program posiada także wymiar technologiczny, ekonomiczny i komercyjny. Pierwsza edycja pozwoliła na dofinansowanie sześciu dużych projektów w kwocie 19,1 miliona euro. Były to: CapMed, Europa Cinémas, CinémaMed, Euromediatoon-Viva Carthago, „Elles ... aux bords de l'an 2000” i MEDEA, zaproponowane przez Tunezję, Egipt, Francję, Włochy i Hiszpanię.

Projekty te wpływają na poprawę sytuacji całego przemysłu audiowizualnego w regionie, ze szczególnym uwzględnieniem kina, gdzie widoczna jest dominacja produkcji amerykańskich. Choć w wielu krajach sytuacja filmu europejskiego nie jest zła (np. w Izraelu, Maroku czy Libanie), ogólnie jednak pojawiają się one rzadko na afiszach kin w tych państwach (np. w Egipcie). Europa Cinémas wspomaga więc dystrybutorów, finansując do 50% kosztów dubbingu, promocji, zakupu i produkcji kopii. Do lipca 2000 roku z pomocy skorzystało 38 tytułów filmowych, 33 kina w jedenastu krajach oraz 14 dystrybutorów. Zauważyć należy, że pomoc ta jest często warunkiem niezbędnym do wymiany filmów, gdzie producenci europejscy muszą ponosić 100% ryzyka wejścia na nowy rynek, podczas gdy dystrybutorzy krajów Południa nie mają środków na zakup kopii, gdyż nie są w stanie zapewnić odpowiedniej frekwencji. Ponadto w wielu państwach kino przeżywa recesję (np. Tunezja), choć w innych widać oznaki dużego zainteresowania tą formą spędzania wolnego czasu. W Libanie i Maroku otwarto wiele nowych sal kinowych,²² a w Bejrucie jedno z kin specjalizuje się w projekcjach filmu europejskiego.

Ważną płaszczyzną współpracy są także kwestie przepływu technologii i umiejętności związanych z ich wykorzystaniem. Projekt CapMed ma na celu ochronę i renowację archiwów sieci telewizyjnych w większości krajów partnerskich UE w tym regionie, także z zastosowaniem techniki cyfrowej. W Sewilli, w 2001 roku, zaaranżowane zostało pierwsze robocze spotkanie specjalistów w tej dziedzinie, gdzie podjęto temat możliwości odczytu starych, często zniszczonych, taśm filmowych.

²² W Casablance otwarto w marcu 2002 roku najnowocześniejszy kompleks kinowy w tym regionie, który posiada 14 sal projekcyjnych.

Projektem współpracy technicznej jest także Euromediatoon. Studio w Tunisie, powstałe w wyniku kooperacji kilku partnerów, realizuje serię filmów animowanych pod wspólną nazwą Viva Carthago.²³ Współpraca dotyczy wszystkich etapów: od pomysłu, poprzez przygotowanie i produkcję, aż do dystrybucji filmów. Biorąc pod uwagę nowatorski charakter tej inicjatywy, powinna ona pobudzić do rozszerzenia formuły współpracy i wpłynąć na rozwój nowej, powstającej w tych krajach gałęzi przemysłu audiowizualnego.

Źródłem bezpośredniego wsparcia finansowego jest projekt MEDEA, który umożliwia rozwój projektu/scenariusza filmu dokumentalnego lub fabularnego. W pierwszym przypadku dofinansowanie osiąga poziom 10 tys. euro (od 2001 r. – 15 tys. euro), w drugim 36 tys. euro. Tylko w roku 2000 wybranych zostało do realizacji 25 koprodukcji.²⁴ Priorytetem jest promocja współpracy producentów, zachęta do tworzenia i emitowania programów obrazujących bogactwo i różnorodność kulturową regionów śródziemnomorskich.

Także kolejna propozycja daje wymierne możliwości finansowe, zwłaszcza w zakresie prezentacji twórczości kinowej. Chodzi tu o CinémaMed, gdzie ramach projektu zorganizowano np. festiwal filmów krajów arabskich Morza Śródziemnego. Prezentacje odbywały się w siedmiu miastach europejskich oraz w Ammanie (Jordania). 38 filmów obejrzało ponad 60 tys. osób, co świadczy o dużym zainteresowaniu kulturą tej części świata, kulturą, która pomimo swojego bogactwa i różnorodności nie jest dobrze znana w Europie.

Ważnym z punktu widzenia poznawczego, ale także społecznego, jest przedsięwzięcie mające na celu zaprezentowanie znanych postaci kobiet regionu Morza Śródziemnego, które znalazły uznanie w sztuce, literaturze, polityce czy w walce o prawa kobiet. Seria 12 filmów będzie wyreżyserowana przez przedstawiciela każdego z krajów współpracujących. Koordynatorem projektu „Elles ... aux bords de l'an 2000” jest Egipt.

Wszystkie wymienione wyżej działania w ramach Euromed Audiovisuel mają na celu rozwój wzajemnego zrozumienia i prezentację innej kultury. To ambitne zadanie zrealizować się może jedynie poprzez zaangażowanie wszystkich w długim przedziale czasowym. Zadaniem na dziś jest zainicjowanie, wsparcie i rozwój współpracy w realizacji konkretnych przedsięwzięć. Pomimo trudności natury technicznej jest to także forma dialogu kultur, wymiany doświadczeń i prezentacji różnych punktów widzenia. Jednym z najważniejszych elementów tych inicjatyw jest pomoc w utworzeniu trwałej sieci współpracy profesjonalistów. Znaczenie tego działania potwierdzili przedstawiciele Izraela i Autonomii

²³ Filmy przeznaczone są dla młodzieży i opowiadają o historii terytoriów śródziemnomorskich, od założenia Kartaginy, aż do wieku VII.

²⁴ *La Coopération Euro-Méditerranéenne dans le secteur audiovisuel: Le programme Euromed Audiovisuel et les activités des Délégations de la Commission*, [w:] *Dossier Spécial Euromed*, Meda Team-Information, Edition n. 24, 26 juillet 2001, s. 4.

Palestyńskiej, którzy publicznie oświadczyli w Sewilli chęć współpracy w zakresie programu Euromed Audiovisuel.

Trzecią z propozycji unijnych tworzy program Euromed Jeunesse (Euromed Youth), który poprzez wsparcie projektów wymiany młodzieży stanowi ważną płaszczyznę kontaktów społecznych i kulturalnych, służy ponadto integracji młodzieży w środowisku lokalnym i międzynarodowym, a także wspomaga procesy demokratyzacji. Program jest realizowany pod patronatem Dyrekcji Generalnej ds. Edukacji i Kultury, w ścisłej współpracy z EuropeAid Cooperation Office oraz Dyrekcją Generalną ds. Stosunków Międzynarodowych. Jego priorytety nawiązują do programu MŁODZIEŻ, choć w tym przypadku szczególna uwaga została zwrócona na przeciwdziałanie rasizmowi, dyskryminacji i ksenofobii oraz stworzenie warunków do udziału młodych w dialogu kultur świata.

Pierwsza edycja programu miała miejsce w latach 1999–2001²⁵ i była konsekwencją postanowień przyjętych w Barcelonie w 1995 roku. W tym okresie dofinansowano ponad 200 inicjatyw, zrealizowanych w jednym z trzech zakresów programu (wymiana, wolontariat, działania wspierające), w przygotowaniu których wzięło udział ponad 3000 młodych osób.²⁶ W celu koordynacji całego przedsięwzięcia zorganizowana została sieć narodowych agencji, zarówno w krajach UE, jak i krajach partnerskich regionu śródziemnomorskiego (prócz Maroka). Ewaluacja tego przedsięwzięcia, dokonana przez ekspertów zewnętrznych,²⁷ posłużyła do przygotowania założeń programowych kolejnego wydania programu. Komisja Europejska przyjęła decyzję²⁸ o kontynuacji Euromed Jeunesse w latach 2002–2004, zwiększając budżet programu o 40% w porównaniu z poprzednim.²⁹ Euromed Jeunesse II przewiduje zwiększenie liczby i jakości projektów wolontariatu i wymiany młodzieży, zakłada także wsparcie organizacji pozarządowych tego regionu w działaniach na rzecz kształcenia i rozwoju Europejsko-Śródziemnomorskiego Forum Młodzieży. Forum ma stanowić platformę współpracy organizacji młodzieżowych państw UE i krajów partnerskich regionu Morza Śródziemnego. Od roku 2002 Euromed Jeunesse II został zintegrowany w ramach wspólnotowego programu MŁODZIEŻ.

Poza wspomnianymi wyżej trzema programami UE, także wiele inicjatyw wspólnotowych realizowanych w innych dziedzinach wpływa na rozwój kontaktów kulturalnych państw członkowskich UE i krajów basenu Morza Śródziemnego.

²⁵ Budżet programu wynosił 9,7 miliona euro, z czego 6 milionów pochodziło z programu MEDA i 3,7 z programu MŁODZIEŻ.

²⁶ W proporcjach: 52% z krajów UE i 48% z krajów partnerskich.

²⁷ ECOTEC Research and Consulting.

²⁸ Decyzja Komisji Europejskiej n. 2001/2347 z 22 listopada 2001 roku.

²⁹ Budżet programu Euromed Jeunesse II wynosi 14 milionów euro, z czego 10 milionów pochodzi z programu MEDA i 4 z programu MŁODZIEŻ.

Istotnym elementem współpracy są także inicjatywy rozwoju nowoczesnych technologii, które mają m.in. na celu popularyzację dorobku kulturalnego narodów. Działania zapobiegające alienacji kultur narodowych i służące ich ochronie były jednym z argumentów przywołanych przez Komisję Europejską w uzasadnieniu powołania do życia programu EUMEDIS.³⁰ Podobnie jak w wypadku programów zaprezentowanych wyżej, także i priorytety EUMEDIS wypracowane zostały w Barcelonie, gdzie podkreślono znaczenie rozwoju nauki i technologii, poprawy i modernizacji infrastruktury telekomunikacyjnej dla budowania kontaktów partnerskich. Konkretnie rozwiązania przyniosło spotkanie w Rzymie, w dniach 30–31 maja 1996 roku, gdzie oficjalnie potwierdzony został udział UE w działaniach na rzecz rozwoju regionu śródziemnomorskiego w zakresie telekomunikacji, użytkowania najnowszych technologii w przemyśle, badaniach naukowych i kształceniu.³¹ Po dwuletnim okresie konsultacji, w których wzięło udział ponad 1500 ekspertów z całego regionu,³² program EUMEDIS został uruchomiony 22 lutego 1999 roku. Jego głównym celem jest wsparcie rozwoju społeczeństwa informacyjnego w tym regionie w zakresie nowoczesnych technologii i komunikacji.³³ Jednym z kierunków podejmowanych działań jest dofinansowanie projektów regionalnych³⁴ realizowanych w ramach określonych priorytetów, wśród których znajduje się także dostęp do dziedzictwa kulturalnego za pośrednictwem przekazu elektronicznego.³⁵ W tym przypadku pomoc finansową otrzymują przedsięwzięcia związane z utworzeniem sal komputerowych i instalacją serwerów w muzeach, najważniejszych obiektach kulturalnych regionów i w narodowych instytucjach odpowiedzialnych za zarządzanie dobrami kulturalnymi. Środki finansowe przeznaczone są również na reorganizację i racjonalizację sposobu prezentacji rozproszonych w sieci informacji kulturalnych, a także na popularyzację rezultatów Programu Badań Naukowych. Kolejnym ważnym komponentem programu jest możliwość dofinansowania projektów związanych z turystyką kulturalną i usługami związanymi z obsługą ruchu turystycznego. W konsekwencji jednym z najważniejszych partnerów w realizacji przedsięwzięć w ramach programu EUMEDIS

³⁰ Euro-Mediterranean Information Society.

³¹ Równie silne poparcie dla tej idei wyrazili ministrowie przemysłu regionu śródziemnomorskiego na spotkaniu w Brukseli, w dniach 20–21 maja 1996 roku.

³² Zorganizowano w tym czasie 12 konferencji i atelier tematycznych w Europie, Turcji, Tunezji, Maroku, Egipcie, na Malcie i na Cyprze.

³³ Jednocześnie EUMEDIS stanowił uzupełnienie działań Komisji, która na początku 1996 roku uruchomiła program w zakresie telekomunikacji („Pour une nouvelle approche des télécommunications”) w celu technicznego wsparcia reform prawnych w tym zakresie. Przedsięwzięcie posiadało budżet w wysokości 2,5 miliona euro.

³⁴ Ogólna wartość dofinansowania wspólnotowego: 35 milionów euro.

³⁵ Pozostałe priorytety to: technologie informatyczne i komunikacyjne w kształceniu, handel elektroniczny i współpraca ekonomiczna, sieć dla opieki zdrowotnej, zastosowanie technologii informatycznych i komunikacyjnych w przemyśle i innowacji.

są instytucje kulturalne, zarówno państwowe lub samorządowe, jak i organizacje pozarządowe.

Zaprezentowane wyżej programy określają najważniejsze kierunki zaangażowania Unii Europejskiej w ramach współpracy kulturalnej w basenie Morza Śródziemnego, nie są jednak jedynymi przedsięwzięciami w tym zakresie. Wiele inicjatyw współfinansują Przedstawicielstwa Komisji Europejskiej w poszczególnych krajach, wspierając działania kulturalne w wymiarze lokalnym i regionalnym (np. festiwale, sztuki teatralne, seminaria, wystawy). W szerszej skali udział Komisji wyraża się finansowaniem spotkań partnerów społecznych tej części świata w ramach *Forums Civils Euromed*, gdzie wśród podejmowanych tematów istotne miejsce zajmują zagadnienia kulturalne. Ponadto trzeba przywołać tu także inne programy wspólnotowe, np. KULTURA 2000 czy RDT (Program Badań Naukowych), które umożliwiają udział w różnych przedsięwzięciach także państw z tego regionu.

Nie tylko zresztą Unia Europejska podejmuje inicjatywy w kierunku rozwoju współpracy kulturalnej na tym obszarze. Warte uwagi są także działania Rady Europy, która wystąpiła m. in. z propozycją powołania obserwatorium polityk kulturalnych, zwłaszcza miejskich i regionalnych, co w konsekwencji umożliwiło powstanie INTERARTS. Organizuje ono także wrześnieowy uniwersytet letni, który skupia przeszło 200 uczestników z 25 krajów. Rada Europy jest również pomysłodawcą powołania MED-Contact, skupiającego około trzydziestu sieci współpracy działających w regionie Morza Śródziemnego.

Współpraca w basenie Morza Śródziemnego ma specjalne znaczenie. Woła wszystkich partnerów jest jednym z priorytetów polityki zagranicznej Unii Europejskiej, realizowanym w ramach Procesu Barcelońskiego, który ma na celu budowanie trwałych struktur współpracy i pokoju w tym regionie, utworzenie strefy dialogu i wymiany, stabilności i wzajemnego zrozumienia. Sukcesem przedsięwzięcia jest fakt, że od 1995 roku udaje się zgromadzić wszystkie kraje tego regionu (na poziomie ministerialnym) w realizacji wielu różnych przedsięwzięć. Wspólne umowy gwarantują wykorzystanie programu finansującego inicjatywy współpracy zarówno w zakresie kontaktów międzynarodowych, jak i dwustronnych. Pomimo wielu trudności Proces Barceloński jest znaczącym wkładem w budowanie pokoju w obszarze Morza Śródziemnego. Rozpoczęta współpraca powinna więc pogłębiać się i podejmować kolejne tematy, zwłaszcza polityczne i dotyczące bezpieczeństwa, aby utworzyć poważną, wiarygodną i efektywną płaszczyznę dla porozumienia wszystkich państw regionu.

SUMMARY

Cooperation among the Mediterranean Countries has a special meaning for Europe. Thanks to the will of all partners this cooperation is one of the priorities of the EU foreign policy, which intends to build durable structures of cooperation and peace in the region, creation of the area of dialogue and exchange, forming stability and understanding.

Among many currently realized cooperation initiatives, MEDA Program is worth special consideration. It guarantees joint financing of common enterprises. The multilevel character of activities is a result of the needs and expectations of the Mediterranean Countries. One of the most important subjects raised among the cooperation is culture. Initiatives of this matter get financial support of the EU generally by programs like Euromed Heritage, Euromed Audiovisuel, Euromed Jeunesse.

Besides many difficulties, the Barcelona Process is a significant input to build peace in the Mediterranean Region. Started cooperation is set to deepen the existing subjects as well as pick up new matters, especially political and safety problems. The final aim of these activities is to build a dignified, credible and effective level of agreement for all countries of the region.